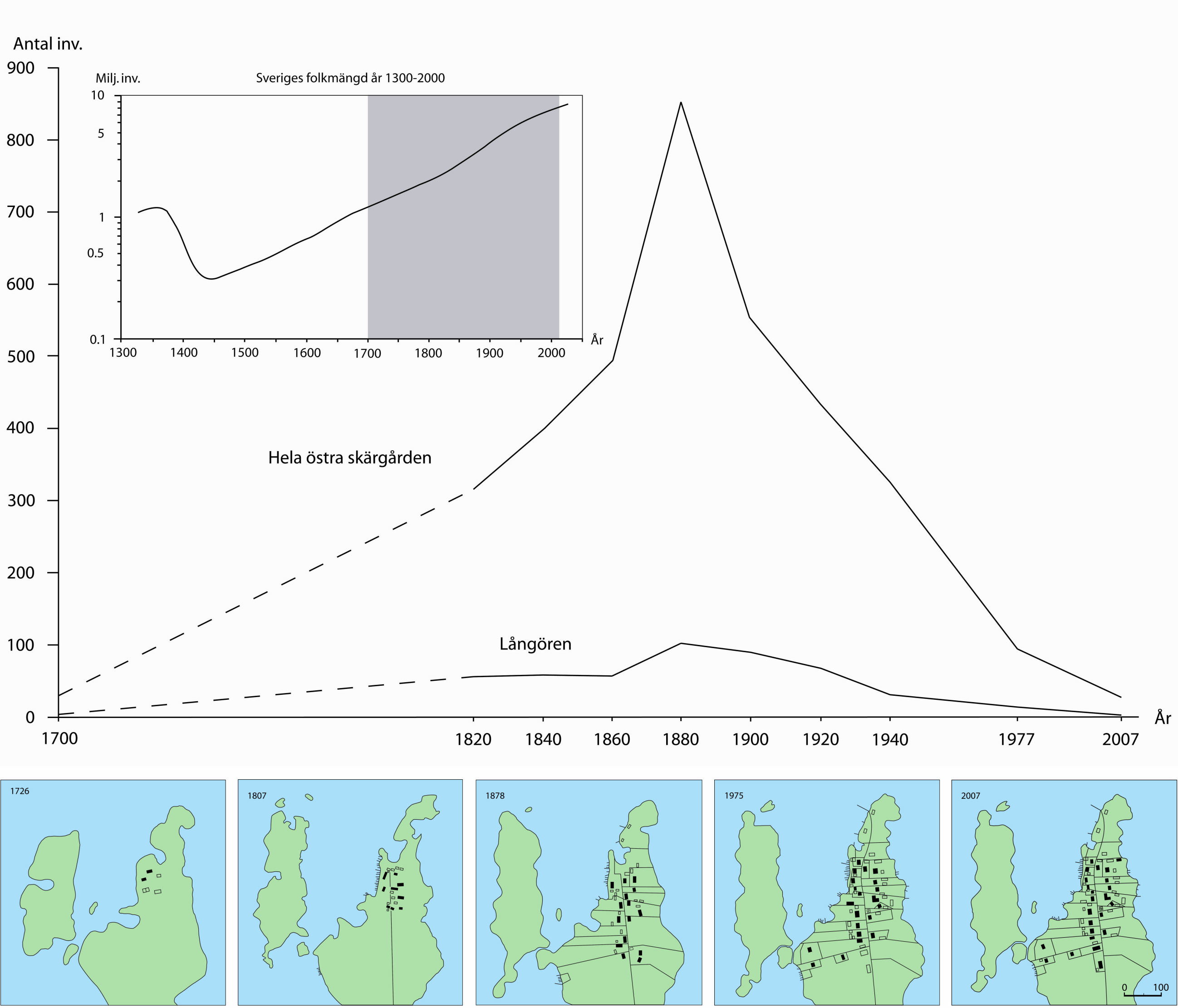


SKÄRET – det öppna kulturlandskapet på Långören



Äldsta bosättning och lots/fiskelägets utveckling

På Långören finns husgrunder från säsongbosättning (för jakt och fiske), förmodligen från medeltid, se fotot t.h. Den första fasta bosättningen är daterad till 1705-07, strax efter att Ungskär och Stenshamn befolkats och samtidigt med Inlängans första bosättning. Tidigare, under 1600-talet, hade bönder på fastlandet utnyttjat Långören som betesmark och en djurvaktare bott i en stenkoja – rester av denna finns fortfarande kvar. Det var en tid av allmän ökning av befolkningen i Sverige. Troligen blev det trångt i de fattiga bondbyarna på fastlandet och då såg man skärgården som en möjlighet till försörjning. Långören låg också strategiskt till för den lotsstation som behövdes för inseglingsleden från Kalmarsund mot den nya örlogsstaden Karlskrona.

Familjen Håkan Svensson Kraak med hustrun Annica Larsdotter, och Erik Eriksson Loo är de första som namngivits för Långören. Flertalet boende på ön i senare generationer härstammar från Håkan och Annica Kraak. Deras son Sven Håkansson och svärson Åke Elofsson blev de första lotsarna på ön. Lots- och fiskelägets tillväxt framgår av befolkningskurvan och kartsviten över byn 1726-2007. Vid 1800-talets slut bodde drygt 100 personer på ön. I Torhamns yttre skärgård (Östra skärgården med Utlängan, Stenshamn, Ungskär, Inlängan och Långören) bodde då ca 900 personer. Teckningen till t.h. visar byn omkring 1900.



Skäret – stenmurarnas landskap

Självhushållets skärgårdssamhälle var beroende av de lokala naturresurserna från såväl hav som land – fisk, sjöfågel och husdjur (kor, gris, höns, ankor ...). Lots- och fiskeläget Långören var koncentrerat till öns norra del medan marken söder om byn brukades för bete och slätter. Denna betes/slättermark kallades för Skäret, ett namn som vi använder även idag. Här finns talrika stenmurar och tillsammans med lantmäterikartor från 1726, 1807 och 1878 kan vi "läsa landskapets historia". Vi kan se människor som under 250 år byggt och underhållit dessa murar, ett hårt arbete särskilt vid 1800-talets slut då de flesta murarna byggdes på kort tid, allt för att kunna föda sina kor året runt. Vid 1800-talets slut röjde man även små "lyckor" för odling av potatis mm. Kartsviten 1726-2000 t.v. visar hur Skäret delats upp i allt mindre delar – de röda linjerna är ägogränser, de gröna är murar som skiljer beteshagar från slättermark (1807) eller byområde (1726). Fram till 1807 brukades Skäret gemensamt/samfällt av alla, därefter gemensamt av två olika släktgrenar som då blev ägare till varsin hälft av ön. Vid laga skiftet 1878, då befolkningsantalet nått kulmen, delades Skäret mellan nio "skärsoägare". Varje ägare delade också sitt smala skifte på tvären mellan slättermark nära stranden och mager, stenig betesmark innanför stranden. Även åkerlyckorna var inhägnade med stenmurar.



Övre bilden. Raserad mur vid Hamnaviken, troligen den mur som finns på kartan 1726, söder om byn. Den fortsätter mot väster in i Grisahagen. Undre bilden. Raserad mur utlagd 1726 som en delningsmur mellan Torhamnsböndernas och Långörenbornas betes/slättermark.



Övre bilden. Skärsvägen byggd efter delningen 1807, här med en mur på vardera sidan, som en fägata. Undre bilden. Delningsmuren från 1807 med dess slutände vid havsstranden söder om Blivik.



Övre bilden. Ägogräns från 1878 sedd mot havet i sydost och tvärmur hitom strandängan. Undre bilden. Tvärmur mellan strandäng för slätter t.v. och beteshage t.h.



Övre bilden. Åkerlycka med röjningssten och omgivande mur på Hommenabben. Undre bilden. Strandmur på Skärets västsidan byggd för att hindra kreatur att vada/simma till närliggande skär.

Skäret, ett skogslöst landskap för slätter och bete före 1930

Fotot taget från gamla Båknet omkring 1925 visar byns lummiga trädgårdar i skarp kontrast till det kala Skäret utanför byn. Man kan se stenmuren utefter Skärsvägen och övriga murar i ägogränserna som strålar ut från vägen mot stranden. Längre ut på Skäret kan man urskilja två skogsdungar som vuxit upp i övergivna åkerlyckor. Därute fanns också enstaka rönnar, en av dessa kallades för Krokiga trädet (foto till höger). På kartan från 1807 finns markeringar för fem rönnar. Men Skäret var otillräckligt för både bete och slätter och därför utnyttjade man Vieskär för sommarbete. Vinterfoder hämtade man även från Mörtaskär och Hästören.



Bildsviten nedan från ca 1925 visar hur Skäret, ängarna i byn och närliggande småöar utnyttjades: mjölkkor på Hommenabben, slätter på Lilla Slätt och hötransport från Hästören (mellan Långören och Ungskär).



Traditionell markanvändning upphörde efter 1950 och Skäret växte igen med buskage. Bete med djur från fastlandet återupptogs omkring 2000 och tillsammans med röjningar öppnades landskapet igen. Foton före (övre) och efter (undre) restaurering. Strandängarna i söder (foto ovan) betas av både kor och gäss.

Sammanställning av Björn E. Berglund

Fakta

Befolkningsstatistik (Björnsson 1946 m.fl.), lantmäterikartor 1726, 1807, 1878 samt moderna kartor över Långören

Teknisk support

Johannes Edvardsson och Thomas Persson, Geologiska institutionen, Lunds Universitet

Foto

Ernst Berglund (äldre foton), okänd fotograf (gamla kor), Ruth Berglund (håbåt), Björn Berglund (övriga)